

УДК 635.742

Код UPOV: SATUR_MON

Методика
проведення експертизи сортів чаберу гірського (*Satureja montana* L.)
на відмінність, однорідність та стабільність

Загальні рекомендації

1. Предмет Методики

Методика стосується всіх сортів та гібридів виду *Satureja montana* L.

2. Необхідний рослинний матеріал – саджанці

2.1 Компетентний орган визначає скільки, якої якості, коли й куди постачається садивний матеріал для експертизи сорту.

2.2 Мінімальна кількість рослинного матеріалу має становити 60 шт. дворічних вегетативно розмнжених рослин.

2.3 Садивний матеріал має бути здоровим на вигляд, не ураженим хворобами, не пошкодженим шкідниками та відповідати вимогам чинних нормативних документів щодо якості та сортових характеристик.

2.4 Садивний матеріал нічим не обробляють.

3. Метод експертизи

3.1 *Тривалість експертизи.* Експертиза має тривати щонайменше два незалежні вегетаційні цикли, за необхідності експертизу продовжують на третій.

3.2 *Місце експертизи.* Експертизу проводять у двох закладах експертизи (основному та додатковому).

3.3 *Умови для проведення експертизи.* Експертизу виконують за умов, що забезпечують задовільний ріст і розвиток рослин, і достатнє виявлення характерних ознак сорту. Оптимальну стадію розвитку рослин для оцінки кожної ознаки вказано цифрами у другій колонці Таблиці ознак і описано в поясненні до неї.

Через непостійність денного світла, визначення забарвлення проводять за штучного освітлення або опівдні у кімнаті без прямих сонячних променів. Спектральний склад штучного світла освітлювального приладу має відповідати стандарту денного освітлення CIE D6500 з допустимим відхиленням, встановленим Британським стандартом 950, Частина I.

Для визначення забарвлення частину рослини розміщують на білому фоні порівнюючи із RHS шкалою кольорів.

3.4 *План експертизи.* Планують такий розмір ділянок, щоб вилучення рослин або їхніх частин для вимірювань і підрахунків не шкодило б обстеженням, які тривають до звершення циклу вирощування. Кожне дослідження має включати щонайменше 60 рослин, розділених на два повторення. Рекомендована схема розміщення рослин 1,0 × 1,0 м.

3.5 Метод дослідження. Опис морфологічних ідентифікаційних ознак сорту здійснюють методом візуальної оцінки та за допомогою вимірювань чи підрахунків залежно від типу виявлення ознак (якісні – QL, кількісні – QN, псевдоякісні – PQ). Тип виявлення ознаки проставлено в першій колонці Таблиці ознак.

Рекомендований метод спостереження за ознаками вказано в другій колонці Таблиці ознак:

MG: разове вимірювання групи рослин або частин рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання групи попередньо визначених рослин або частин рослин, на яких протягом вегетації вимірюють кількісні ознаки (наприклад, довжина);

VG: візуальна разова оцінка групи рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених рослин або частин рослин.

3.6 Кількість рослин / частин рослин Експертизі підлягає щонайменше 60 рослин.

Усі вимірювання варто здійснювати на такій кількості рослин:

MG: разове вимірювання 60 рослин або частин 60 рослин (наприклад, висота);

MS: вимірювання окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

VG: візуальна разова оцінка 60 рослин;

VS: візуальна оцінка окремих, попередньо визначених 30 рослин або частин 30 рослин;

L: лабораторні дослідження.

4. Оцінка відмінності, однорідності та стабільності

Для оцінки виявлення відмінності й однорідності використовують ознаки, наведені в Таблиці ознак, і коди (1–9), необхідні для електронного опрацювання даних. Сукупність цих кодів складає кодову формулу сорту і використовується для формування групи подібних сортів.

4.1 Експертиза на відмінність

Сорт відповідає умові відмінності, якщо за виявленням ознак він чітко відрізняється від будь-якого іншого сорту, загальновідомого до дати, на яку заявка вважається поданою. Експертизу на відмінність проводять після отримання результатів морфологічного опису першого року. Якщо сорт-кандидат може бути вирізненим з-поміж загальновідомих сортів методом порівняння їхніх описів, то він є відмітним. Коли неможливо чітко вирізнити сорт-кандидат серед загальновідомих за морфологічною кодовою формулою, його необхідно наступного року порівняти в польовому досліді.

4.2 Експертиза на однорідність

Сорт вважається однорідним, якщо з урахуванням особливостей його розмноження рослини сорту залишаються достатньо подібними за своїми основними ознаками, визначеними під час морфологічного опису.

Для оцінки однорідності приймається популяційний стандарт 1% за рівня ймовірності 95%. У вибірці з 60 рослин допускаються дві нетипові.

4.2.1 Нетипові рослини позначають стрічками, етикетками тощо. За відсотком нетиповості встановлюють однорідність сорту.

4.3 Експертиза на стабільність

Сорт вважається стабільним, якщо його основні ознаки, відзначені в Описі, залишаються незмінними після неодноразового розмноження чи, у разі особливого циклу розмноження, наприкінці кожного такого циклу.

Зазвичай, коли сорт однорідний, він може вважатися стабільним. Для сортів, які вегетативно розмножуються, достатньо визначити чи є рослинний матеріал однорідним за проявами ознак і чи не трапляються мутації і домішки.

5. Групування сортів для експертизи на відмінність

Сорти групують за найвідмітнішими морфологічними ознаками для кожного сорту, використовуючи ознаки, які, як відомо з практики, не варіюють або дуже слабо варіюють у межах сорту. Ці ознаки можуть бути використані окремо або в комбінаціях з іншими.

Для групування сортів рекомендовано наступні ознаки:

- Саджанці: антоціанове забарвлення пагонів (ознака 1);
- Суцвіття: за довжиною (ознака 11);
- Суцвіття: кількість квіток у дихазії (ознака 12);
- Рослина: час початку цвітіння (ознака 17).

5.1 Для визначення забарвлення квітки використовують RHS шкалу кольорів, група № 69 red-purple (червоно-пурпурова).

5.2 Для чіткої реєстрації виявлення ознаки поряд із сортами-кандидатами рекомендовано висаджувати сорти-еталони.

6. Умовні позначення

(*) – ознаки, позначені зірочкою, завжди залучають до Методик з експертизи на ВОС усіма країнами-членами UPOV, за винятком випадків, коли виявлення попередньої ознаки або регіональні умови докільця це унеможлиблюють;

(+) – вказує на те, що до цієї ознаки надано пояснення або ілюстрації після Таблиці ознак.

7. Таблиця ознак сортів чаберу гірського

Ознаки		Ступені виявлення ознак	Коди	Сорти-еталони
1	2	3	4	5
1. (*) QL	Саджанці: антоціанове забарвлення пагонів VG, 1	відсутнє наявне	1 9	
2. (*) (+) QN	Рослина: за висотою MS 5	низька середня висока	3 5 7	
3. (*) PQ	Рослина: габітус VG 5	компактний напіврозлогий розлогий	3 5 7	
4. (+) QN	Рослина: гілкування MS 5	слабке помірне сильне	3 5 7	
5. (*) (+) QN	Рослина: діаметр куща MS 5	малий середній великий	3 5 7	
6. (+) QN	Стебло: діаметр MS 5	малий середній великий	3 5 7	
7. (*) (+) QN	Листкова пластинка: за довжиною MS 5	коротка середня довга	3 5 7	
8. (*) (+) QN	Листкова пластинка: за шириною MS 5	вузька середня широка	3 5 7	
9. (*) QN	Листкова пластинка: інтенсивність зеленого забарвлення VG, 5	слабка помірна сильна	3 5 7	
10. (*) QN	Листкова пластинка: опушення верхнього боку VG, 5	слабке середнє сильне	3 5 7	
11. (*) (+) QN	Суцвіття: за довжиною MS 5	коротке середнє довге	3 5 7	
12. (*) (+) QN	Суцвіття: кількість квіток у дихазії MS 5	мала середня велика	3 5 7	

1	2	3	4	5
13. (*) QN	Суцвіття: за щільністю VS 5	нещільне середнє щільне	3 5 7	
14. (*) PQ	Квітка: забарвлення VG 5	RHS шкала кольорів (вказати номер посилання)		
15. (*) (+) QN	Рослина: вміст ефірної олії L	низький середній високий	3 5 7	
16. (+) QN	Ефірна олія: вміст карвакролу L	низький середній високий	3 5 7	
17. (*) (+) QN	Рослина: час початку цвітіння VG 5	ранній середній пізній	3 5 7	

8. Пояснення до Таблиці ознак сортів чаберу гірського

Коди фаз росту й розвитку рослин, у які рекомендовано проводити спостереження

Коди	Назви фаз росту й розвитку
1	Початок відростання пагонів
2	Початок бутонізації (утворено 15% бутонів)
3	Повна бутонізація (утворено 75% бутонів)
4	Початок цвітіння (на рослині розкрито 15% квіток)
5	Повне цвітіння (на рослині розкрито 75% квіток)

8.1 Пояснення або ілюстрації до окремих ознак

До 2. Рослина: за висотою, см.

Низька – до 40, середня – 40–50, висока – понад 50.

До 4. Рослина: гілкування (рахують кількість гілок I порядку), шт.

Слабке – до 80, помірне – 80–100, сильне – понад 100.

До 5. Рослина: діаметр куща, см.

Малий – до 60, середній – 60–80, великий – понад 80.

До 6. Стебло: діаметр, см (центральне або головне стебло).

Малий – до 0,5; середній – 0,5–0,6; великий – понад 0,6.

До 8. Листкова пластинка: за шириною, см.

Вузька – до 0,4; середня – 0,4–0,6; широка – понад 0,6.

До 11. Суцвіття: за довжиною, см.

Коротке – до 15, середнє – 15–20, довге – понад 20.

До 12. Суцвіття: кількість квіток у дихазії, шт.

Мала – до 10, середня – 10–15, велика – понад 15.

До 15. Рослина: вміст ефірної олії, %.

Визначають за методом Гінзбурга у відсотках від сиріої маси.

Низький – до 0,4; середній – 0,4–0,5; високий – понад 0,5.

До 16. Ефірна олія: вміст карвакролу, %.

Компонентний склад ефірної олії визначають за методом ГРХ. Основний компонент ефірної олії чаберу гірського – карвакрол.

Низький – до 30, середній – 30–55, високий – понад 55.

До 17. Рослина: час початку цвітіння, декада, місяць.

Ранній – повне цвітіння у II-й декаді липня; середній – повне цвітіння у I-й декаді серпня; пізній – повне цвітіння у II-й декаді серпня.

9. Література

1. Биохимические методы анализа эфиромасличных растений и эфирных масел: Сб. науч. тр. – Симферополь, 1972. – 108 с.
2. Котов М. І. Ефіроолійні рослини України / М. І. Котов, Є. Д. Карнаух, С. С. Морозюк, С. В. Гончаров. – К.: Наукова думка, 1969. – 124 с.
3. Кривець Д. О. Методика проведення експертизи сортів чаберу садового (*Satureja hortensis* L.) на відмітність, однорідність і стабільність / Д. О. Кривець, О. В. Позняк. – К., 2004. – 4 с.
4. Работягов В. Д. Чабер горный. Биология, биохимия, агротехника возделывания / В. Д. Работягов, Л. А. Хлыпенко. – Ялта, 1997. – 13 с.
5. Работягов В. Д. Интродукция эфиромасличных и пряно-ароматических растений / В. Д. Работягов, В. И. Машанов, Н. Ф. Андреева. – Ялта, 1999. – 32 с.